

➤ Oppikirjojen muodonmuutoksia,
eli eräitä kehityslinjoja
nykyvenäläisessä lukion
kirjallisuudenopetuksessa

—

Mikhail Oshukov

Historia ja kirjallisuus ovat Neuvostoliiton ajoista asti olleet Venäjän kouluissa ja korkeakouluissa ideologisesti latautuneimpia oppiaineita. Valtiolle annettiin yksinmääräämis-oikeus koulujen kirjallisuuden opetussuunnitelmiin vuonna 1938, jolloin määrättiin käytettäväksi samaa lukulistaa ja oppikirjaa koko maan kouluissa. Tilanne muuttui 1990-luvun alussa Neuvostoliiton hajottua, vaikka lukulistan ydin pysyi aluksi pitkälti samana. Eduard Dneprovin¹ ajama liberaali koulutus uudistus johti siihen, että vuoden 1992 koulutuslaki takasi opettajille vapauden valita oppikirjat, tekstit ja opetusmenetelmät. Valtion menetettyä monopoli-asemansa tilanne oppikirjamarkkinoilla muuttui dramaattisesti. Elena Penskaja kuvailee vuosia 1992–1997 räjähtäväksi, kaoottiseksi ja usein rikolliseksi oppikirjateollisuuden ajaksi (Penskaja 2010, 259). Seuraavina vuosina markkinat muuttuivat organisoidummiksi, mutta oppikirjojen moninaisuus säilyi. 2000-luvun alussa yläaste- ja lukiokoulutuksessa kilpaili keskenään yli kaksisataa kirjallisuuden oppikirjaa, jotka erosivat toisistaan sisällöiltään, metodeiltaan ja ideologisilta taustoiltaan (sama). Alkuaan liberaali koulutuspolitiikka antoi länsimaisille toimijoille (sellaisille kuin George Sorosin Open Society Institute) mahdollisuuden toimia aktiivisesti oppikirjamarkkinoilla.

1990-luvun loppupuolella yhteiskunnan konservatiivinen käänne kävi kuitenkin ilmeiseksi. Muutos näkyi hallinnon tiukempuna koulutukseen kohdistuvana kontrollina ja ortodoksisen kirkon kasvavana roolina opetussuunnitelmien rakentamisessa.² Vuonna 1997 voimaan saatettu koulujen kirjallisuuden opetuksen vähimmäisvaatimus, kouluopetuksen valtakunnallisen tason määrittäminen kahdesti (2004, 2009–2012) ja säännöllisesti päivitetty lista hyväksytyistä oppikirjoista vähensivät kirjallisuuden opetuksen moninaisuutta ja sallittujen opetusaineistojen valikoimaa. Penskajan mukaan nykyään kaikki olemassa olevat oppikirjat ovat käytännössä ideologisesti yhtenäisiä, jäljelle jääneet erot koskevat lähinnä aineiston jäsennostapaa (sama, 276).

Hayden Whiten mukaan jokaiseen historialliseen näkemykseen liittyy spesifejä ideologisia implikaatioita. Neljästä Whiten käsittelemästä ideologian tyyppistä (anarkismista, konservatismista, radikalismista ja liberalismista) konservatismi on käsillä olevan tutkimuksen kannalta erityisen merkittävä. Ideologisen implikaation konservatiivinen luonne sopii hyvin yhteen ”organistisen” argumentoinnin kanssa, jolle on tyypillistä nähdä historiallisissa prosesseissa ”luonnollisia rytmejä”. Samoin se sopii yhteen ”komediaalisen” juonellistamisen kanssa, joka pyrkii sovinnollisuuteen ja olemassa olevien konfliktien harmoniseen ratkaisuun antaen yksilölle käsityksen siitä, että hän elää ”parhaassa mahdollisessa historiallisessa todellisuudessa” (White 1973, 28). Tässä artikkelissa keskityn tarkastelemaan oppikirjojen välittämää ideologiaa, tarkemmin sanottuna ideologisia muutoksia (sekä sisältöä että kerronnan tapaa koskevat), jotka tulevat ilmi, kun vertaillaan saman oppikirjan eri versioita kahden viime vuosikymmenen ajalta. Käy ilmi, että kirjailijoiden ja teosten kuvauksissa, tul-

kinnoissa ja arvioissa esiintyvät pienet muutokset ovat johdonmukaisia ja juontuvat trendistä, jolle on ominaista kulttuurinen nationalismi ja ortodoksisen kirkon aseman voimistuminen.

Analyysiäni varten tarkastelin neljää laajasti käytettyä 2000–2010-luvuilla julkaistua oppikirjaa: Tamara Kurdjumovan³ työryhmän oppikirjat (vuosien 2001 ja 2013 laitokset yhdeksännen luokan kirjasta⁴ ja vuosien 2008 ja 2014 laitokset kymmenennen luokan kirjasta),⁵ Juri Lebedevin⁶ oppikirjat (vuosien 2000, 2012 ja 2016 laitokset kymmenennen luokan kirjasta),⁷ Valentin Korovinin⁸ oppikirjat (vuosien 2001 ja 2012 laitokset kymmenennen luokan kirjasta)⁹ ja Viktor Žuravljojin¹⁰ oppikirjat (vuosien 2004, 2012 ja 2015 laitokset yhdennentoista luokan kirjasta).¹¹ Vaikka nämä neljä oppikirjaa eroavat metodologisilta lähestymistavoiltaan, teoreettisilta taustoiltaan sekä kirjailija- ja tekstivalinnoiltaan toisistaan, ne kaikki ilmentävät 2000-luvun kahden ensi vuosikymmenen muutoksia.

Neuvostoajan perintö

Yksi arkaluontoisimmista aiheista, jota oppikirjojen on käsiteltävä, on lähimenneisyys. Kuten venäläisessä yhteiskunnassa yleensäkin on vallankumouksen ja neuvostomenneisyyden käsittely tullut uusissa oppikirjoissa aiempaa ristiriitaisemmaksi. Oppikirjat jatkavat irrottautumista aikaisemmasta neuvostoajan kirjallisuuskäännyksestä ja kommunistisesta viitekehystä, jotka säilyttivät asemansa Neuvostoliiton hajoamisen jälkeisen opetussuunnitelman uudistuksen ensimmäisen vuosikymmenen. Neuvostoajan jälkeisen kaanonin uudistamisessa ideologisesti latautunut vallankumousproosa ja -runous katosivat oppikirjoista vähitellen. Esimerkiksi Žuravljojin oppikirjan uudesta laitoksesta on poistettu alaluku yhdestä kanonisoidusta ”sosialistisen realismin” teoksesta, Maksim Gorkin romaanista *Äiti*, joka esiintyi oppikirjan aiemmissa laitoksissa, vaikkakin olennaisesti muokattuna, niinkin myöhään kuin vuoteen 2004 (Žuravljojin 2004, 176–177). Samoin käy kahdelle muullekin kanonisoidulle neuvostoajan teokselle, Gorkin *Artamonovien tarinalle* (sama, 182) ja Aleksandr Fadejevin teokselle *Nuori kaarti* (sama, 331), jotka 2010-luvulla katoavat Žuravljojin oppikirjasta. Samoin Vladimir Majakovskin runoa ”V. I. Lenin” (ks. sama, 296–297) ei edes mainita uudessa laitoksessa. Alaluvut vallankumousproosasta, jotka käsittelevät Fadejevin, Dimitri Furmanovin ja Aleksandr Serafimovitšin tekstejä, ovat oleellisesti aikaisempaa lyhyempiä.

Samankaltaista, vaikei niin massiivista karsintaa voidaan löytää muistakin oppikirjoista. Esimerkiksi Majakovskin kommunistisen futurismin projekti, jota ennen käsiteltiin Kurdjumovan oppikirjassa (esim. Kurdjumova 2008, 131), katoaa kokonaan vuoden 2014 laitoksesta, ja Mihail Šolohovia koskeva luku lyhenee merkittävästi. Šolohovista ei puhuta enää neuvostoklassikkona, joksi häntä kutsuttiin vielä vuoden 2008 laitoksessa (sama, 334–335), eikä hänen romaaniaan *Hiljaa virtaa Don* kuvailla enää ”suureksi eepokseksi”.

Eksplisiittinen neuvostoideologian puhdistaminen opetuksen kaanonista ja oppikirjoista on ollut kehityslinja 1990-luvun alusta lähtien, mutta 2000-luvun oppikirjoissa tulee näkyviin myös toisenlainen suhtautuminen neuvostoajan perintöön: Neuvostoliiton hajoamisen jälkeisen ajan alkuvaiheelle ominainen vallankumouksen tuomitseminen on muuttumassa vähemmän voimakkaaksi. Niinpä negatiivisesti väritynyt ”lokakuun vallankaappaus” (*perevorot*) (Žuravljev 2004, 28) on Žuravljevin oppikirjan uudessa laitoksessa korvattu neutraalimmalla ja tutummalla ”lokakuun vallankumouksella” (Žuravljev 2015, 49). Samoin Kurdjumovan oppikirjan vuoden 2008 laitoksen luvun otsikko ”Venäjän kirjallisuus historiallisen sekasorron aikakautena” (Kurdjumova 2008, 180) on vuoden 2014 laitoksessa korvattu paljon neutraalilla otsikolla ”Venäjän kirjallisuus 1920–1930-luvuilla” (Kurdjumova 2014, 178).

Vallankumouksen käsittely tragediana näyttää ylipäänsä poistuneen opetussuunnitelmasta. Vallankumouksen ja sen jälkeisten vuosikymmenten julmuudet ja kauheet, jotka ilmestyivät oppikirjoihin Neuvostoliiton hajoamisen jälkeisten ensimmäisten vuosien aikana useiden aiemmin kiellettyjen tai huomiotta jätettyjen teosten ja kirjailijoiden esittelyn kautta, on jätetty pois oppikirjojen uusista laitoksista. Esimerkiksi vuoden 2004 Žuravljevin oppikirjassa Valeri Brjusovin runoa ”Grjaduštšije gunny” (”Lähestyvät hunnit”) käsittelevä kappale, joka kuvaa elävästi runoilijan näkemystä tulevasta barbaarisesta katastrofista (Žuravljev 2004, 122), on poistettu vuoden 2015 laitoksesta. Vuoden 2004 laitoksessa esiintyvät Ivan Buninin teoksen *Okajannyje dni* (”Kiro-tut päivät”) katkelmat, jotka kuvaavat vaikuttavasti sisällissodan ajan julmuutta, lohduttomuutta ja tuhoa (sama, 317), on myös poistettu. Sergei Jeseninin epätoivo, väsymys ja vieraantuminen vallankumouksen jälkeisessä Venäjällä, jotka mainittiin Žuravljevin (sama, 247–248) ja Kurdjumovan (Kurdjumova 2008, 164) oppikirjojen aikaisemmissa versioissa, eivät tule esille uusimmissa laitoksissa. Myös maininta Anna Ahmatovan ”vastahankaisesta näkemyksestä omasta maastaan” (sama, 217) puuttuu Kurdjumovan oppikirjan uusimmasta versiosta.

Žuravljevin oppikirjan vuoden 2004 laitoksessa moititaan neuvostoideologian mukaisia tulkintoja vallankumouksesta ja kirjallisuuden kehityksestä 1920-luvulla pitäen niitä ”vääristävinä, yksiulotteisina ja yksinkertaistettuina” (sama, 366), mutta oppikirjan vuoden 2015 laitoksessa on luovuttu avoimen kriittisestä arviosta. Samoin viimeinen kappale Isaak Babelia käsittelevästä luvusta, jossa siihen asti hyljeksittyyn Babeliin ja hänen vaihtoehtoiseen näkemykseensä vallankumouksesta ja sisällissodasta viitattiin ”suurena kirjailijana” (sama, 350), on kadonnut vuoden 2015 laitoksesta. Uusi oppikirja on näin paljon varovaisempi sekä neuvostoajan mittapuiden tuomitsemisessa että uusien, vaihtoehtoisten asettamisessa. Kirjallisuushistoria näyttää noudattavan paljon yhtenäisempää ja Whiten termein orgaanisempaa näkökantaa, joka esittää näköjään hajanaiset tapahtumat yhtenäisen kokonaisuuden osatekijöinä (White 1973, 15).

Ristiriitojen karsimista

Yritykset jättää käsittelemättä vallankumouksen jälkeisiä sosiaalisia ja poliittisia ristiriitoja kulkevat käsi kädessä yleisemmän kehityslinjan kanssa, jossa kirjailijoiden elämäkerrat esitetään vailla mitään traagisia ulottuvuuksia. Tämä koskee sekä neuvostokirjailijoita että vallankumousta edeltäneen ajan kirjailijoita. Dramaattiset tapahtumat, joita alkoi ilmestyä oppikirjoihin ensimmäisinä Neuvostoliiton hajoamisen jälkeisinä vuosina, jolloin nautittiin suhteellisesta akateemisesta ja kouluopetuksen vapaudesta, katoavat näkyvistä 2010-luvulla.

Esimerkiksi uudesta Kurdjumovan oppikirjasta on leikattu pois useita Šolohovin kirjallista uraa koskevia faktoja, jotka mainittiin oppikirjan aikaisemmissa laitoksissa. *Hiljaa virtaa Don* -teoksen yhteydessä virinnyt plagiointikiista, jota aiemmin käsiteltiin useamman kappaleen laajuudessa (Kurdjumova 2008, 331–332) on supistunut pelkäksi maininnaksi (Kurdjumova 2014, 327). Kurdjumovan yhdennessatoista luokan oppikirjan vuoden 2008 versiossa esitelty Buninin yksiselitteisen pessimistinen näkemys ihmiselämän turhuudesta ja katoavaisuudesta väistämättömän kuoleman edessä (Kurdjumova 2008, 86) on vuoden 2014 laitoksessa korvattu toteamuksella, että Bunin harjoitti ”filosofisia pohdintoja elämästä, ihmisestä, kuolemasta ja kuolemattomuudesta” (Kurdjumova 2014, 84). Edelleen on jätetty pois huomio, että Buninin novelleissa rakkaus on ”saa loistonsa kuoleman läheisyydestä” (Kurdjumova 2008, 87), kuten myös toteamus, että ”rakkaus on kaunista mutta tuhoon tuomittua” (sama). Uuden laitoksen Ahmatovaa käsittelevästä luvusta on poistettu maininta ”äärimmäisen kriittisistä tilanteista”, joissa rakkaus tulee esille runoilijan säikeissä: ero, kuolemanvaara ja kuolemankaltainen masennus (sama, 215). Marina Tsvetajevaa käsittelevässä luvussa on vuoden 2014 laitoksessa uusi lopetus, jossa useiden kappaleiden pituudelta puhutaan rakkauden kuolemattomuudesta, luultavimmin siksi, että runoilijan traaginen elämäntarina saadaan päättymään onnelliseen sävyyn (ks. Kurdjumova 2014, 270).

Žuravljojin oppikirjan Brjusovia koskevasta luvusta on runoilijan ”sisäisiä ristiriitoja” käsittelevä yhteenvedon kappale (Žuravljev 2004, 123) poistettu vuoden 2015 laitoksesta. Konstantin Balmontia käsittelevää lukua on myös hieman lyhennetty ja muutettu neutraalimmaksi. Fyodor Sologubin runoutta käsittelevän luvun ensimmäinen kappale joka käsittelee runoilijan ”pessimististä maailmankuvaa” (sama, 133), puuttuu uudesta laitoksesta. Samoin katoaa myös kappale Vladislav Hodasevitšin ”kovasta kohtalosta” ja hänen monimutkaisista suhteistaan vaimoihinsa (sama, 147). Alaluku ”Katkerat ajatukset Šastlivij domik (’Iloinen pikku talo’) -kokoelmassa” (sama) muuttuu luvuksi ”Šastlivij domik -kokoelma” (Žuravljev 2015, 175). Jeseninin kirjeestä peräisin oleva sitaatti ”Olen menettänyt kaiken, mistä olen koskaan nauttinut” (Žuravljev 2004, 257) puuttuu uudesta laitoksesta. Toisin kuin aikaisemmissa laitoksissa vuoden 2015 oppikirjassa ei mainita Jeseninin itsemurhayritystä 1910-luvun alussa (sama, 241).

Tarkastellut oppikirjat muistuttavat jo retoriikaltaan ja rakenteeltaan neuvostoaikaisia vastineitaan, vaikka marxilainen ideologia on niissä vaihtunut ortodoksisiin arvoihin ja väitetty kansainvälisyys kulttuuriseen nationalismiin.

Kurdjumovan yhdeksännen luokan oppikirjassa Puškinin lyyristen runojen valikoimaa on hieman muutettu: henkilökohtaisemmat rakkautta ja ystävyyttä koskevat runot on jätetty pois, ja niiden tilalle on valittu ohjelmallisempia runoja vapaudesta, kansalaisvelvollisuuksista ja runoilijan profeetallisesta roolista (Kurdjumova 2013, 162–172). Samanlainen muutos on tapahtunut myös Mihail Lermontovia käsittelevässä luvussa. Vuoden 2013 ja 2001 laitokset käyttävät kahta eri ”Runoilija”-nimistä runoa. Varhaisemman laitoksen runoilijakuva on romanttinen (Kurdjumova 2001, 188), kun taas vuoden 2013 laitoksen runo korostaa isänmaallisuutta ja runoilijan profeetallista luonnetta (Kurdjumova 2013, 200–201). Runoilijoiden elämäkertojen sisältämät hankauskohdat ja moniselitteisyydet on näin uhrattu isänmaallisuudelle, aivan samoin kuin neuvostoaikaisissa oppikirjossa ja opetussuunnitelmissa. Isänmaallisuus näytetään perusarvona, jota kirjallisuuden tulee opettaa koululaisille. Isänmaallisuus on myös yksi kirjailijan keskeisistä ansioista. Kirjallisuuden kaanonista tulee Venäjän metonymia.¹² Kirjailijoita arvostetaan sen mukaan, millainen on heidän kykynsä edustaa maata ja sen kulttuuria. Niinpä uusi Kurdjumovan oppikirjan painos lisää Vasily Žukovskin elämäkertaan muutamia sanoja runoilijan rakkaudesta Venäjän luontoa kohtaan sekä hänen isänmaallisuudestaan ja tämän seurauksena hänen ”suuresta historiallisesta merkityksestään” (Kurdjumova 2013, 146). Modernit kirjailijatkin on esitetty patriootteina ja täten Venäjän kansan ja sen perinteisen kulttuurin edustajina. Kurdjumovan vuoden 2013 oppikirjassa kuvataan Venäjä, sen ihmiset ja luonto Ahmatovan, Jesenin, Aleksander Blokin, Aleksander Tvardoskin, Valentin Rasputinin ja Viktor Astafjevin tuotantojen pääaiheena, vain muutamia mainitakseni. Kysymys kirjailijan Venäjä-kuvasta on esillä lähes joka luvussa. Isänmaallisuus toimii näin välineenä, jolla kirjallisuuden historiallinen kehitys saadaan näyttämään organisaationa kokonaisuutena.

Isänmaallisuuden korostaminen ei ole kuitenkaan ainoa osoitus kirjallisuuden opetuksen käänteestä. Useita neuvostoajan kirjallisuudentutkimuksesta tuttuja avainkäsitteitä on alkanut ilmestyä uusiin oppikirjoihin, vaikkakin hieman uudella tavoin käytettyinä. Esimerkiksi Lebedevin oppikirjan vuoden 2012 laitoksessa elvytetään pitkään unohduksissa ollut, suosittu neuvosto-

käsitys kahdenlaisista, edistyksellisistä ja taantumuksellisista, romantikoista (Lebedev 2012, 16). Huomionarvoista on, että vastakkainasettelua ei esiinny vuoden 2000 oppikirjan laitoksessa. Korovinin oppikirja taas korostaa vanhaa, tuttua käsitettä *narodnost'* ("kansanomaisuus") taiteessa ja käyttää Leninin terminologiaa määritellessään 1800-luvun lopun "sekaluokkien (*raznotšintsy*) kaudeksi"¹³ (Korovin 2012, 7).

Realismi ja traditio

Vahva realismin suosiminen, joka heikentyi 1990-luvulla lukuisten ennen kiellettyjen ja sivuutettujen kirjailijoiden esiin tulemisessa, näyttää palanneen. Kaikki tarkastellut oppikirjat ovat samaa mieltä realismin asemasta kirjallisuuden historiassa. Neuvostotraditiota seuraten uudet oppikirjat suosivat realismia: ne esittävät sen kirjallisuushistorian perimmäisenä päämääränä ja saavutuksena sekä toisaalta kirjailijoiden teosten tärkeimpänä ainesosana. Tästä seuraava teleologinen kirjallisuushistorian näkemys sopii yhteen Whiten (White 1973) ja John Neubauerin (Neubauer 2007) historiankulun orgaanista muotoa olevan ajatuksen kanssa.

Realismin korostaminen selittää joitakin muutoksia Kurdjumovan yhdenentoista luokan oppikirjan uusimmassa laitoksessa verrattuna aikaisempiin. Vuoden 2014 oppikirjan johdanto painottaa "uustalonpoikaisen runouden" (*novokrestjanskaja poezija*) merkitystä, joka nyt korostuu erilaisten 1900-luvun alun modernististen ryhmien kuvauksissa. Tämä selittyy oletetusta yhteydestä uuden talonpoikaisrunouden ja 1800-luvun realismin perinteen välillä, kuten käy ilmi yhdestä lukua koskevista kysymyksistä: "Mitä 1800-luvun runoilijoiden perinteitä kehitetään 'uustalonpoikaisessa runoudessa?'" (Kurdjumova 2014, 43).

Kurdjumovan yhdeksännen vuosiluokan oppikirjan painoksessa vuodelta 2013 romantiikkaa käsittelevän luvun johdanto on muotoiltu jossain määrin uudestaan siten, että siinä painottuvat realistiset piirteet ja romantikkojen historismi (Kurdjumova 2013, 141–142). Realismia käsittelevän luvun johdanto on pidentynyt, kirjoittaja on lisännyt viittauksia realistisen kirjallisuuden sisältämään historismiin sekä historiallisten syysuhteiden kokonaisvaltaiseen esittämiseen realismissa (sama, 196). Kumpikin ajatus löytyy Kurdjumovan neuvostoajan kirjoituksista.¹⁴

Vastaavia muutoksia voi löytää Korovinin oppikirjan vuoden 2012 laitoksesta, joka korostaa realismia entisestään ja löytää nyt realistisia piirteitä sellaisilta kirjailijoilta, joita ei ole totuttu näkemään realisteina, kuten Afanasi Fetiltä (Korovin 2012, 11). Kiinnostava uutuus on Jumalan käyttäminen argumenttina puolustettaessa runoilijan realismia. Vuoden 2001 laitos näki Fetin kauneuden juontuvan elämän oikeuttamisesta (Korovin 2001, 121) ja keskittyi Fetin runouden maallisiin ja luontoa koskeviin ulottuvuuksiin, mutta vuoden

2012 laitos korostaa kauneuden jumalallista luonnetta: ”Fet näkee kauneuden Jumalan toimintana” (Korovin 2012, 11). Vuoden 2012 oppikirjassa Fetiä käsittelevän luvun lopetukseen on lisätty kaksi kappaletta, jotka käsittelevät Fetin roolia venäläisen runouden romanttisen haaran muodostumisessa ja ”venäläisen realistisen psykologisen proosan” luomisessa sekä venäläisen symbolismin ennakoimisessa (sama, 28). Runoilija tuo näin yhtenäisyyttä kirjallisuushistoriaan, koska hänen ”realisminsa” yhdistää romantiikan ja symbolismin samaan jatkumoon. Orgaanisen kehityksen ajatus näkyy sekä haaran metaforassa että kirjallisuuden kehityksen esittämisessä lineaarisena, teleologisena jatkumona.

Realismin traditioon kuuluminen nähdään kanonisoitujen kirjailijoiden ja teosten ominaisuutena. Realistinen traditio tarjoaa yhtenäisyyttä ja ”orgaanista ykseyttä” oppikirjojen näkemykselle kirjallisuuden historiasta. Traditio sanan eri merkityksissä korostuu oppikirjoissa entisestään. Se voi tarkoittaa perhetraditiota, kuten Kurdjumovan oppikirjan uusimman laitoksen Majakovskia käsittelevässä luvussa, jossa on luovuttu väitteestä, ettei runoilija olisi koskaan ollut kiinnostunut esi-isistään (vrt. Kurdjumova 2008, 128) ja korostetaan sen sijaan runoilijan ylpeyttä ”kasakkajuuristaan” (Kurdjumova 2014, 126). Yleisempää ja tärkeämpää kuin perhesiteisiin viittaaminen on viittaaminen kansanperinteeseen ja kirjallisuustraditioon. Žuravljojin vuoden 2015 oppikirjassa Jeseniniä käsittelevästä luvusta on poistettu kaksi sivua, joissa runoilijan kuvasto asetetaan vastakkain ”perinteisen kansanrunouden laulujen” ja ylipäänsä kirjallisuustradition kuvaston kanssa (Žuravljov 2004, 271–273). Oppikirjan aikaisemmassa versiossa käsiteltiin myös Jeseninin tekniikan vastakkaisuutta perinteiseen venäläiseen *tsastuška*-genreen nähden (sama, 267), mutta kohta on poistettu vuoden 2015 laitoksesta. Toisaalta kirjaan on lisätty Jeseninin *Pugatšov*-runoa käsittelevä jakso, jossa korostetaan siitä löytyvää perinteistä venäläisen maaseudun kuvastoa (Žuravljov 2015, 278–279). Kurdjumovan 2014 oppikirjassa Jeseniniä käsittelevästä luvusta on jätetty pois imaginistien yksiselitteisen negatiivinen kuvaus, jossa ryhmää syytettiin perinteisten kansallisten juurien hylkäämisestä ja moraalisesti kyseenalaisen ”fysiologisen ja vulgaarin kuvaston” käyttämisestä (Kurdjumova 2008, 156) ja näin epäsuorasti kyseenalaistettiin imaginisteihin yhdistetyn Jeseninin hahmo.

Lebedevin oppikirjassa on aina korostettu kirjallisuuden tradition hierarkkisuutta, mutta tämä on entistä voimakkaampaa vuoden 2012 laitoksessa. Lebedev järjestelee luvut uudestaan siten, että Lermontov-luku tulee heti Puškin-luvun jälkeen, mikä selvästikin ilmentää kaanonin sisäistä hierarkkia. Gogol-luku, joka seurasi vuoden 2010 laitoksessa heti Puškin-luvun jälkeen, on nyt puolestaan siirretty myöhemmäksi, mikä osoittaa Nikolai Gogolin kuuluvan kaanonissa kolmannelle sijalle. Tähän liittyen oppikirjojen retoriikka on muuttunut. Lermontovia ei ainoastaan esitetä ”Puškinin seuraajana” ja Puškinin ”nerokkaana kruununperijänä”, vaan hänen sanotaan ”syöksyvän runouden kentälle kuin sotilas, joka poimi lipun surmatun aseveljensä käsistä” (Lebedev 2012, 161). Vuoden 2000 oppikirjassa ajatusta ei esitetty yhtä sotilaallisin termein.

Korostunut uskonnollinen näkökulma

Voimistunut uskonnollinen painotus on kenties uusien oppikirjojen silmiinpistävin piirre. Se näkyy epäsuorasti oppikirjojen sanastossa ja sanojen kirjoitusasuissa sekä suoremmin tulkintojen selkeästi ortodoksisessa painotuksessa. Esimerkiksi vuoden 2015 Žuravljojin laitoksessa käytetään isoa alkukirjainta ilmauksessa ”Jumalallinen (*Božestvennaja*) kauneus” (Žuravljov 2015, 47) ja korostetaan aikaisempaa enemmän kirjallisuuden uskonnollista ulottuvuutta. Jeseninin varhaistuotannon kuvasto nähdään nyt yksiselitteisesti perinteisen virsikirjan kuvituksena, ja tulkintaa tuetaan selostamalla laajasti ortodoksisen virsikirjojen historiaa ja merkitystä (sama, 264). Vuoden 2015 tulkinnassa Jeseninin *Inonija*-sikermästä on niin ikään painopiste selvästi muuttunut ja ortodoksiin aspekteihin kiinnitetään aiempaa enemmän huomiota. Vuoden 2004 laitoksessa puhutaan runoilijan ”vapautumisesta siteistä” (*osvoboždenije ot skrep*),¹⁵ kun taas uudessa korostetaan runojen perinteisen uskonnollisia aineksia. Nyt sikermä esitetään ”raamatullisina runoina” ja ”talonpoikaisraamattuna” (*mužitskaja Biblija*); vaikka se ei ole aivan oikeaoppinen kuvastoaltaan, se kuitenkin ”pohjautuu kanonisoituihin kristillisiin kuviin, kertomuksiin ja symboleihin” (sama, 272).

Lebedevin kymmenennen luokan oppikirja on tarkastelluista oppikirjoista uskonnollisesti latautunein. Vuoden 2000 laitos toivotti oppilaille ”Jumalan siunausta!” (Lebedev 2000, 5). Vuoden 2016 laitoksessa korostetaan entistä enemmän Venäjän kulttuurin ortodoksisista erityisluonnetta: ”Venäläinen näkemys ihmisestä perustuu ortodoksikristilliseen ihmiskäsitykseen, joka on aivan toinen kuin länsieurooppalaisten kirjallisuuksien ihmiskäsitys” (Lebedev 2016, 10). Edellinen on ratkaisevasti korkeammalla tasolla kuin jälkimmäinen, julistaessaan ”kristillistä humanismia” vastakohtana ”sekulaariselle humanismille” ja ”välttämällä näin ihmisen jumalaksi julistamisen”, johon eurooppalainen kirjallisuus sortuu. Vuoden 2016 oppikirja käyttää sellaisia käsitteitä kuin ”perisynty”, ”Jumalaan suuntautuminen”, ”kaitselmus” ja ”ikuinen Jumalan laki”. Venäläinen kirjallisuus edustaa näin pohjimmiltaan ortodoksisen uskonnon arvoja: ihmisrakkaus on rakkautta ”ihmisissä eläviä kristillisiä arvoja kohtaan”, ja isänmaanrakkaus on ”sitoutumista Pyhän Venäjän (*Svjataja Rus*) ylevään ihanteeseen, oikeamielisten maahan – edesmenneiden ja elävien” (sama, 11).

Kristillinen hengellinen kirjallisuus on vastakkainen päinvastaisen suuntauksen eli ”nihilismin”, ”synkän epäilyn ja kieltämyksen”, kanssa (sama, 12), jonka väitetään tulevan ilmi esimerkiksi joissain traagisissa säkeissä Baratynskin ja Lermontovin runoissa ja Gogolin teoksissa. Pääosa venäläisestä kirjallisuudesta ei kuitenkaan ”hyväksy nihilismia eikä vallankumousta” (sama, 13). Ortodoksisia arvoja korostetaan useimpien kaanoniin kuuluvien kirjailijoiden kohdalla. Konstantin Batjuškovia kuvataan ”kristityksi romantikoksi” (Lebedev 2012, 34), ja jopa kapinallisen Kondraty Rylejevin sanotaan olleen lopulta ”todellinen kristitty” (sama, 46). Žukovskin balladit ”ilmentävät uskonnollisia ja

moraalisia kysymyksiä pohtivan kristityn maailmankuvaa” (sama, 20) ja hänen lyriikkansa ilmentää ”itäisen kristinuskon erityispiirteitä” (sama, 24).

Kirjan Aleksandr Puškinia käsittelevä luku, jossa on selvä ortodoksinen painotus, on hyvä esimerkki kaanonin manipuloinnista antamalla vanhoille nimityksille uusi merkitys. Lebedevin mukaan Puškin eli kristittynä ja kuoli ”rohkeasti ja sovinnon tehneenä ortodoksikristittynä” (sama, 156). Puškinin teoksia analysoimalla luvussa tuomitaan sosiaalinen kumouksellisuus, joka oli runoilijasta tehtyjen neuvostoaikaisten tulkintojen ydin, ja runoilijan nähdään sen sijaan pitävän yhteiskuntajärjestystä Jumalan oikeuttamana vastustavan lännen liberalismia. Kun neuvostoaajan oppikirjat ylistivät Puškinin ”vapausrunoutta” ja korostivat runoilijan kytköksiä dekabristeihin, Lebedevin oppikirja muuttaa painotuksia. Vuoden 2000 kirjassa sanotaan varovaisesti, että ”Puškinin näkemyksellä vapaudesta on jotain yhteistä [– –] Pelastuksen liiton [*Sojuz Blagodenstvija*]¹⁶ ajatusten kanssa siitä, että monarkiaa rajoitettaisiin perustuslailla” (Lebedev 2000, 112). Vuoden 2012 laitoksessa muotoilu on epämääräisempi: ”Puškinin näkemyksellä vapaudesta näyttäisi olevan jotain yhteistä [– –] Pelastuksen liiton ajatusten kanssa” (Lebedev 2012, 71). Uudempi oppikirja väittää, että Puškinin vapauskäsitys ”on aina yhteydessä pyhyyteen eikä koskaan salli kapi-nallisuutta (*svojevolije*). Vapauden yläpuolella hallitsee Laki, joka ei tarkoita vain perustuslakia vaan jotain universaalimpaa. [– –] Kyseessä on ikuinen Laki, joka ei ole ihmisten laatima” (sama, 71–72). Tulkinta ohjaa oppilaiden huomion Venäjän ja lännen vastakkaisuuteen ja ensin mainitun kulttuuristen arvojen väitettyyn ylivertauuteen: ”Puškinin vapauden käsite on siis kaukana liberalismien ideoista, jotka rakentuvat luottamukselle ihmiseen ja ihmisluonnon hyvyteen” (sama, 73).

Yritys esittää Puškin ortodoksisena viisaana joutuu väistämättä vaikeuksiin runoilijan kuuluisan, uskalletun runoelman ”Gavriliada” (”Gabriiliadi”) kohdalla (1821). Vuoden 2012 oppikirja tekee parhaansa poistaakseen skandaalimaisen runon kärjekkyuden: sana ”jumalanpilkkä”, joka esiintyi vuoden 2000 laitoksessa (Lebedev 2000, 123), on korvattu ilmauksella ”kristinopin kevytmielistä käsittelyä” (Lebedev 2012, 82–83). Jotta Puškinin runo saadaan näyttämään pelkältä ”lapselliselta hulluttelulta” (*prokaznitšanije*), Lebedev käyttää jälleen lännen-vastaista retoriikkaa ja erottaa Puškin ”kevytmielisyyden” paljon vakavamasta synnistä eli lordi Byronin *Manfred* ja *Cain* -teosten sisältämästä ”silkasta satanismista” (sama, 83). Lebedev näkee neuvosto-oppikirjojen tapaan Puškinin saavutukset runoilijan ”historismissa”, vaikka käsite tulkitaan nyt hieman uudella tavalla ja sillä on uskonnollinen sivumerkitys. Se ei nyt tarkoita ainoastaan, että ihmisten elämää kuvataan ”kronologisesti oikein ja selkeästi”, vaan myös sitä, että kuvauksessa otetaan huomioon kohteen ”syvät yhteydet Venäjän historian kulkuun ja kansakunnan olemuksen ikuiseen perustaan, Venäjän luontoon, sen pyhäkköihin ja henkisiin arvoihin” (sama, 115). Synekdoke osoittaa jälleen, että on kysymys orgaanisesta tavasta nähdä kirjallisuuden kehitys.

Samanlaista väkivaltaista uudelleentulkintaa esiintyy kahta muuta kaanonissa keskeistä kirjailijaa, Lermontovia ja Gogolia, käsittelevissä luvuissa.

Lermontovin *Aikamme sankarin* konfliktin sanotaan johtuvan siitä, että päähenkilöltä puuttuu ortodoksinen usko (sama, 202), ja Gogolin *Kuolleiden sielujen* sanotaan paljastavan ”runollisesti ilmaistu usko Venäjän ylevään historialliseen kohtaloon ortodoksikristillisenä maana” (sama, 271). Oppikirjan kirjoittaja näyttää yhtyvän näkemykseen ja toivoo, että ”Venäjä löytää jälleen itsensä ja palaa juurilleen, muinaisiin pyhäkköihinsä” (sama). Samoin kuin Puškinia käsittelevässä luvussa Lebedev ottaa tässä käyttöön neuvosto-oppikirjojen sanastoa mutta antaa sanoille uusia merkityksiä. Hän väittää esimerkiksi historismin olevan ominaista Gogolin taiteelliselle näkemykselle (sama, 240) ja selittää, mitä tarkoittaa nimityksellä: ”Gogolin historianfilosofia perustui uskoon Jumalan johdatukseen, syvään yhteyteen kansakunnan historian ja kansan uskonnon, sen pyhättöjen välillä” (sama).

Kun Lebedev käsittelee kirjoittajia, jotka ovat ortodoksisen uskon kannalta epäilyttäviä, hän tekee parhaansa vähätelläkseen konfliktia ja löytääkseen piilotettuja kristillisiä aineksia heidän teoksistaan. Niinpä Fjodor Dostojevskin romaanien sanotaan osoittavan että ”ortodoksinen kristinusko kykenee johdattamaan hengellisesti sekä ihmisiä heidän yksityiselämässään että sosiaalista elämää ja ylentämään kummankin” (Lebedev 2016, 125). Dostojevskin kerettiläisiä ajatuksia oppikirja kommentoi hyvin lyhyesti ja varovaisesti, korostaen kirjailijan luonnostaan kristittyä, vaikkakin harhautunutta vakaumusta (sama, 124). Tolstoin kirkosta erottaminen on toinen vaikeasti käsiteltävä aihe, ja Lebedev kirjoittaa siitä ikään kuin anteeksi pyydellen: ”Hänen näkemyksiään pidettiin harhaoppisina [–]. Siitä huolimatta Tolstoi on suuri taiteilija” (sama, 220).

Anton Tšehovin tuotannosta ei ole helppoa löytää uskonnollista katsomusta, mutta Lebedev uskoo löytäneensä sellaisen. *Kirsikkapuiston* konflikti esitetään puhtaasti kristillis-ortodoksisella retoriikalla: ”henkilöhahmot vajoavat syvään uskonnolliseen kriisiin ja kadottavat elämänhallintansa” (sama, 354). ”Kaksintaistelu”-kertomuksessa Lebedev samaistaa kirjoittajan äänen uskosta puhuvan diakonihahmon sanoihin. Tämä samaistaminen tekee Lebedeville mahdolliseksi väittää, että Tšehovin ääni tulee yleensäkin esille ”moraalisesti puhtaiden, hurskaiden, uskovien” henkilöhahmojen kautta (sama, 309). Tulkintansa tueksi Lebedev siteeraa Boris Zaitsevia, joka löytää ”Kaksintaistelusta” kristillisen viestin ja näkee tarinassa ”evankeliumien optimismia” (sama). ”Hepsakasta” Lebedev löytää jälkiä pyhimyselämäkerran perinteestä, koska kirjoittaja käyttää sanaa ”nöyrä” kuvaamaan tohtori Dymovin henkilöhahmoa (sama, 312).

Perinne vs. vaikutteet

Eräs erityispiirre, joka on yhteydessä ortodoksisuuden ylikorostamiseen, tulee näkyviin kulttuuristen vaikutusyhteyksien esittämisessä. Uudet oppikirjat kiinnittävät aikaisempaa vähemmän huomiota Venäjän ulkopuolelta saatuihin

kulttuurisiin vaikutteisiin. Jeseninin *Persidskije motivy* ("Persialaiset motiivit") -teosta koskeva jakso on vuoden 2015 Žuravljojin laitoksessa paljon lyhentynyt, ja uudesta versiosta on poistettu pohdinnat Jeseninin viehtymyksestä Omar Khaijamiin ja Persiaan, "runouden kehtoon", sekä kuvaus Taškentissa vietetystä muslimien juhlasta. Andrei Belyin Rudolf Steinerilta omaksumia antroposofisia ajatuksia koskeva kappale (Žuravljev 2004, 134) on myös poistettu. Siitä, miten Venäjällä suhtaudutaan lännestä otettuihin vaikutteisiin ja miten nämä esitetään oppikirjoissa, on Lebedevin oppikirja luultavasti jälleen paras esimerkki.

Lebedeville on tärkeää esittää venäläinen kulttuurinen identiteetti vastakkaisena eurooppalaiselle. Perinteinen neuvosto-oppikirjojen vertailu Puškinin ja Byronin tai Lermontovin ja Byronin välillä nähdään nyt ortodoksikristillisten arvojen perspektiivistä. Puhuessaan Puškinin byronismista Lebedev väittää Byronin vaikutuksen Puškiniin olleen vähäinen ja esittää byronismin ylipäänsä olleen pinnallista verrattuna venäläisen kulttuurin syvyyteen: "On selvää, että kirjallisuussuuntauksena byronismi vain hipaisi Puškinin sielua, muttei tunkeutunut hänen sielunsa venäläisiin syvyyksiin" (Lebedev 2012, 77). Lebedev korostaa runoilijoiden välisiä eroja: toisin kuin Byron Puškin ei ajaudu "täydelliseen pettymykseen, maailmantuskaan ja jopa Luojan hyvyyden epäilyyn". Byronin "ylevämielisen ihmisen palvonta" ei tule lähelle Puškinin ihanteita. Lebedev asettaa vastakkain Byronin "egotismin" ja Puškinin luottamuksen kansallisiin juuriin (sama, 79). Hän päätyy toteamaan, että Puškin "voittaa byronismin houkutukset ja päätyy terveeseen ja realistiseen käsitykseen elämästä" (sama, 87). "Terve ja realistinen" tarkoittaa tässä tietenkin samaa kuin ortodoksikristillinen; tämä realismin käsite sitoo Puškinin luontevasti kaanonin seuraaviin edustajiin. *Boris Godunovissa*, Lebedev jatkaa, "Puškinin realismi alkaa saada terveen uskonnollisen perustan, joka ytimeltään sisältää jo tulevan Tolstoin, tulevan Dostojevskin" (sama, 95). Tämä Puškinin realismi ei oppikirjan mukaan "sovi länsieurooppalaisiin realismin puitteisiin, joka korostaa vapaata, itseriittoa ja itsenäistä ihmistä, maallisten vajavaisuuksiensa vankia" (sama, 98). Kahden realismin – tai kahden kulttuurin – välinen konflikti löydetään myös Puškinin kirjallisesta tuotannosta: *Jevgeni Oneginin* konflikti tulkitaan konfliktiksi "eurooppalaisen intellektuellin ja venäläisen sielun välillä" (sama, 131).

Samaan tapaan Lebedev tulkitsee Lermontovia suhteessa eurooppalaisiin vaikutuksiin; eikä hänen mukaansa "Lermontovin byronismia pidä yliarvioida" (sama, 172). Ero byronismiin juontuu, kuten Puškinin kohdalla, Lermontovin "venäläisestä sielusta", joka ortodoksisten arvojen mukaisesti "tuomitsee Napoleonin egotismin, muttei kiellä armoa ja myötätuntoa lyötyä vihollista kohtaan" (sama, 173). Luvussa Venäjä ja länsi asetetaan jatkuvasti vastakkain, ja Lebedevin omat näkemykset esitetään Lermontovin näkemyksinä: "Lermontov uskoo, että länsieurooppalainen kulttuuri oli ajatunsa kriisiin [– –]. Lännestä oli tullut seniili ja oli aika antaa tilaa nuoremmalle kansalle. [– –] Lermontov uskoi, että Venäjä oli astumassa maailmankartalle" (sama, 174–175). Lännenvastainen katsomus tulee esille myöhempienkin kirjailijoiden kohdalla. Lebedevin

mukaan Mikhail Saltykov-Štšedrinin satiirien kärki on suunnattu länsimaisia humanistisia aatteita vastaan, joiden mukaan ”ihminen on hyvä luonnostaan ja paha johtuu aina epäoikeudenmukaisesta sosiaalisesta järjestelmästä” (Lebedev 2016, 7). Näkemys on vastoin kristinopin ydintä, syntiinlankeemusta, jonka mukaan ihmisluonto on perisyynnin turmelema (sama, 7). Puškinin, Lermontovin, Saltykov-Štšedrinin ja muiden väitettyä lännenvastaisuutta perustellaan ajatuksella Venäjän kulttuurisesta ylivertauudesta. Ajatus lausutaan jatkuvasti julki: ”Klassisen venäläisen kirjallisuuden menestyksen salaisuus piilee siinä, että venäläiset klassikot ylittivät länsieurooppalaisen humanismin kapea-alaisen näkemyksen, jossa ihmiset ovat renessanssista lähtien nähneet itsensä luomakunnan huippuna ja päämääränä ja ottaneet näin Jumalan aseman” (sama, 357).

Lopuksi

En väitä, että analyysini tarjoaa kokonaisvaltaisen kuvan tämänhetkisestä venäläisestä kirjallisuudenopetuksesta jo senkään vuoksi, ettei tutkimukseni kata kaikkia käytössä olevia oppikirjoja. Silti muutokset, jotka tulevat näkyviin valituissa oppikirjoissa, ovat osoitus kulttuurisesta ja ideologisesta ajattelusta, joka saa Venäjällä laajalti kannatusta.

Analyysi tuo esille merkkejä koulujen kirjallisuudenopetuksen kaanonin ja kirjallisuushistorian narratiivin ”kiinteytymisestä” liberaalin 1990-luvun myllerryksen jälkeen. Kirjallisuushistorian esittämisen tapa näyttää 1990-luvun kokeilujen jälkeen palanneen 1800-luvulta peräisin olevaan kaavaan, joka David Perkinsin mukaan rakentuu kolmelle perusoletukselle: ”that literary works are formed by their historical context, that change in literature takes place developmentally, and that this change is the unfolding of an idea, principle, or supra-personal entity” (Perkins 1993, 1). Jotkut uusimpia opetussuunnitelmia koskevat tutkimukset väittävät, että näissä olisi tapahtunut positiivista kehitystä kohti lukijasuuntautuneempia ja monipuolisempia lähestymistapoja (Pavlovets; Sarsenov). Voimme kuitenkin todeta, että oppikirjoissa konservatiivinen ote on selvästi vahvistunut. Tarkastellut oppikirjat muistuttavat jo retoriikaltaan ja rakenteeltaan neuvostoaikaisia vastineitaan, vaikka marxilainen ideologia on niissä vaihtunut ortodoksisiin arvoihin ja väitetty kansainvälisyys kulttuuriseen nationalismiin. Kirjallisuushistorian esitysmuoto tulee lähelle sitä, mitä White kutsuu orgaaniseksi troopiksi: ei korosteta kirjallisuuden moninaisuutta ja monimuotoisuutta vaan päinvastoin kirjallisuuden kehityksen yhtenäisyyttä, vahvoin nationalistisin ja ortodoksin painotuksin. Oppikirjat eivät hylkää ajatusta, että ne perustuvat apriorisesti rationaaliseen malliin tai rakenteeseen (vrt. Valdés 2002, 69); päinvastoin teleologinen juonen rakentelu, joka esittää realismiin ortodoksisin ja patrioottisin painotuksin kirjallisuuden historian perimmäiseksi päämääräksi, on jopa entisestään korostunut.

Viitteet

- 1** Dneprov oli Venäjän federaation ensimmäinen opetusministeri (1990–1992), jonka uudistusmieliset ajatukset vaikuttivat kahden seuraavan vuosikymmenen ajan (Eklof et al. 2005, 8). Uudistuksen tavoitteista, joihin kuului humanistinen painotus, ja uudistuksen kohtaamista haasteista ks. Dneprov 2006.
- 2** Joissakin kouluissa otettiin jo vuonna 1991 käyttöön oppiaine nimeltä ”Ortodoksisen kulttuurin perusteet”. Vuosina 2006–2009 tämä oppiaine oli tarjolla paikallisten päättäjien valinnan tuloksena 15 alueella, vuosina 2010–2011 sitä opetettiin 21 alueella osana federaatiotason opetussuunnitelmaa, ja vuodesta 2012 lähtien oppiaine on kuulunut kaikkien Venäjän koulujen opetusohjelmaan.
- 3** Tamara Kurdjumova (s. 1920), neuvostoliittolainen ja venäläinen kirjallisuustieteilijä, vanhempi tutkija yleisen kasvatustieteen instituutissa, kirjoittanut lukuisia oppikirjoja ja julkaisuja opetusmenetelmistä.
- 4** Kurdjumova T. F., Leonov S. A., Marjina O. B. *Literatura: 9 klass. V 2 tšastjah*. Moskova: Drofa, 2001; Kurdjumova T. F., Leonov S. A., Marjina O. B., Kolokoltsev E. N. *Literatura: 9 klass. V 2 tšastjah*. Moskova: Drofa, 2013.
- 5** Kurdjumova T. F., Marjina O. B., Demidova N. A. *Literatura: 11 klass. V 2 tšastjah*. Moskova: Drofa, 2008; Kurdjumova T. F., Kolokoltsev E. N., Marjina O. B. *Russkii jazik i literatura: 11 klass. V 2 tšastjah*. Moskova: Drofa, 2014.
- 6** Juri Lebedev (s. 1940), neuvostoliittolainen ja venäläinen kirjallisuustieteilijä, kirjoittanut useita monografioita Venäjän 1800-luvun kirjallisuudesta ja lukuisia oppikirjoja.
- 7** Lebedev Ju. V. *Russkaia literatura XIX veka: 10 klass. V 2 tšastjah*. Moskova: Prosveštšeniye, 2000; Lebedev Ju. V. *Literatura: 10 klass. V 2 tšastjah*. Moskova: Prosveštšeniye, 2012; Lebedev Ju. V. *Russkii jazik i literatura: 10 klass. V 2 tšastjah*. Moskova: Prosveštšeniye, 2016.
- 8** Valentin Korovin (s. 1932), kirjallisuuden laitoksen johtaja Moskovan kaupungin pedagogisessa yliopistossa, kirjoittanut useita monografioita 1800-luvun venäläisestä kirjallisuudesta ja lukuisia oppikirjoja.
- 9** Korovin V. I. *Russkaia literatura XIX veka: 10 klass. V 2 tšastjah*. Moskova: Prosveštšeniye, 2001; Korovin V. I. *Literatura: 10 klass. V 2 tšastjah*. Moskova: Prosveštšeniye, 2012.
- 10** Viktor Žuravljev, apulaisprofessori kirjallisuuden opettamisen metodologian laitoksella Moskovan kaupungin pedagogisessa yliopistossa, lukuisten oppikirjojen kirjoittaja. Kirjallisuuskustannostointajien johtokunnan puheenjohtaja ”Prosveštšeniye” kustantamossa, jolla on suurin osuus oppikirjamarkkinoista.
- 11** Žuravljev V. P. *Russkaia literatura XX veka. 11 klass. V 2 tšastjah*. Moskova: Prosveštšeniye, 2004; Žuravljev V. P. *Literatura: 11 klass. V 2 tšastjah*. Moskova: Prosveštšeniye, 2012; Žuravljev V. P. *Russkii jazik i literatura: 11 klass. V 2 tšastjah*. Moskova: Prosveštšeniye, 2015.
- 12** Vrt. ”Jesenin on Venäjän kirjallinen idea” (Žuravljev 2015, 261).
- 13** *Raznotšintsy*, kirjaimellisesti ”sekaluokkaiset ihmiset”. Neuvostoaikainen tapa jakaa Venäjän kirjallisuus kausiin perustui Leninin tapaan jaotella Venäjän vapautta vaativa liikehdintä aateliseen (*dvorjanski*), ”sekalaisten ihmisryhmien” (*raznotšinski*) ja työväen (*proletarski*) kauteen (ks. Leninin ”In memoriam Herzen”, 1912).
- 14** Ks. Kurdjumovan julkaisuja historisista toisena neuvostoaikaisen kirjallisuudentutkimuksen kahdesta johtavasta periaatteesta (esim., *Istorizm školnogo kursa*

literaturi, Moskova: Prosveštšeniye, 1974).

15 Sanan ”siteet” (*skrepy*) konnotaatiot muuttuivat vuoteen 2015 mennessä johtuen siitä, että presidentti Putin otti käyttöön sanonnan ”uskonnolliset siteet” (*duhovnye skrepy*). Sanonnasta on jo tullut klisee

ideologisessa väittelyssä: se on ohjenuora valtavirtapropagandassa ja sarkastinen meemi opposition käyttämänä.

16 Dekabristien salaisen yhdistyksen nimi (1818–1821).

17 Lainausten suomennokset kirjoittajan.

Lähteet

Kirjailijatiedot

Ahmatova, Anna (Anna Gorenko, 1889–1966) oli Venäjän kirjallisuuden nk. hopeakauden merkittävä runoilija ja kirjailija.

Astafjev, Viktor (1924–2001) oli merkittävä ”maaseutukirjallisuutta” edustava neuvostokirjailija.

Babel, Isaak (1894–1940) oli merkittävä venäjäksi kirjoittava kirjailija ja toimittaja, joka teloitettiin vuonna 1940.

Balmont, Konstantin (1867–1942) oli venäläinen symbolistirunoilija ja kääntäjä, yksi nk. hopeakauden runouden päähahmoista.

Baratynski, Jevgeni (1800–1844) oli yksi huomattavimmista venäläisistä elegisistä runoilijoista.

Batjuškov, Konstantin (1787–1855) oli venäläinen romantiikan ajan runoilija, esseisti ja kääntäjä.

Belyi, Andrei (Boris Bugajev, 1880–1934) oli symbolismin ajan romaanikirjailija, runoilija ja kirjallisuuskriitikko.

Blok, Aleksandr (1880–1921) oli merkittävä venäläinen symbolistirunoilija.

Brjusov, Valeri (1873–1924) oli venäläinen runoilija, kirjailija, kääntäjä ja kriitikko, yksi venäläisen symbolismin keulahahmoista.

Bunin, Ivan (1870–1953) oli merkittävä kirjailija ja runoilija, joka sai ensimmäisenä venäläisenä kirjailijana Nobelin palkinnon vuonna 1933.

Dostojevski, Fjodor (1821–1881) oli yksi 1800-luvun tärkeimmistä venäläisistä kirjailijoista. Dostojevskia pidetään psykologisen realismin edustajana.

Fadejev, Aleksandr (1901–1956) oli tunnettu neuvostokirjailija ja Neuvostoliiton kirjailijaliiton puheenjohtaja. Vuonna 1946 hän sai Stalinin palkinnon romaanistaan *Nuori kaarti*, joka kuuluu koulussa luettavien kirjojen kaanoniin Venäjällä.

Fet, Afanasi (1820–1892) oli yksi venäläisen kirjallisuuden merkittävimmistä lyyrikoista.

Furmanov, Dmitri (1891–1926) oli vallankumouksellinen kirjailija ja upseeri.

Gogol, Nikolai (1809–1852) oli huomattava 1800-luvun ukrainalaissyntyinen venäläinen kirjailija.

Gorki, Maksim (Alekssei Peškov, 1868–1936) oli venäläinen ja neuvostoliittolainen kirjailija ja poliittinen aktivisti. Gorki oli kirjallisuuden sosialistisen realismin perustajia.

Hodasevitš, Vladislav (1886–1939) oli huomattava venäläinen runoilija ja kirjallisuuskriitikko.

Jesenin, Sergei (1895–1925) oli yksi 1900-luvun tärkeimmistä venäläisistä lyyrisistä runoilijoista ja imaginismin perustajia.

Lermontov, Mihail (1814–1841) oli merkittävä venäläinen romantiikan kirjailija ja runoilija.

Majakovski, Vladimir (1893–1930) oli venäläinen ja neuvostoliittolainen runoilija, yksi venäläisen futurismin keulahahmoista. Vallankumouksen jälkeen Majakovski oli tulisieluinen vallankumousrunoilija.

Puškin, Aleksandr (1799–1837) oli merkittävä 1800-luvun venäläinen runoilija ja kirjailija.

Tsvetajeva, Marina (1892–1941) oli yksi venäläisen kirjallisuuden merkittävimmistä naisrunoilijoista.

Rasputin, Valentin (1937–2015) oli venäläinen kirjailija, joka kirjoitti 1970- ja 1980-luvulla ”maaseutukirjallisuutena” tunnettua proosaa.

Rylejev, Kondrati (1795–1826) oli venäläinen runoilija ja dekabristikapinan johtaja.

Saltykov-Štšedrin, Mihail (1826–1889) oli merkittävä satiirikko Venäjän 1800-luvun kirjallisuudessa.

Serafimovitš, Aleksandr (Aleksandr Popov, 1863–1949) oli venäläinen ja neuvostoliittolainen vallankumouksellinen kirjailija ja toimittaja.

Sologub, Fjodor (Fjodor Teternikov, 1863–1927) oli venäläinen symbolistirunoilija sekä romaani- ja näytelmäkirjailija.

Šolohov, Mihail (1905–1984) oli tunnettu neuvostokirjailija ja vuoden 1965 Nobel-palkinnon saaja.

Tolstoi, Leo (1828–1910) oli yksi tunnetuimmista venäläisistä realismin kirjailijoista.

Tšehov, Anton (1860–1904) oli venäläinen novelli- ja näytelmäkirjailija.

Tvardovski, Aleksandr (1910–1971) oli neuvostorunoilija ja -kirjailija, joka voitti sekä Stalinin (1941, 1946, 1947) että Leninin palkinnon (1961).

Žukovski, Vasil (1783–1852) oli romantiikan ajan runoilija, yksi 1800-luvun alkupuolen tärkeimmistä hahmoista venäläisen kirjallisuuden kentällä.

Kirjallisuus

- Dneprov, Eduard 2006. *Obrazovaniie i politika*. V 2 tomah. Moskova: ei julkaisijatietoa.
- Eklof, Ben, Larry E. Holmes & Vera Kaplan (eds) 2005. *Educational Reform in Post-Soviet Russia: Legacies and Prospects*. London & New York: Frank Cass.
- Korovin, Valentin 2012. *Literatura: 10 klass*. V 2 tšastjah. Moskova: Prosveštšeniye.
- Korovin, Valentin 2001. *Russkaia literatura XIX veka: 10 klass*. V 2 tšastjah. Moskova: Prosveštšeniye.
- Kurdjumova, Tamara, E. N. Kolokoltsev & O. B. Marjina 2014. *Russkii jazik i literatura: 11 klass*. V 2 tšastjah. Moskova: Drofa.
- Kurdjumova, Tamara, S. A. Leonov & O. B. Marjina 2001. *Literatura: 9 klass*. V 2 tšastjah. Moskova: Drofa.
- Kurdjumova, Tamara, S. A. Leonov et al. 2013. *Literatura: 9 klass*. V 2 tšastjah. Moskova: Drofa.
- Kurdjumova, Tamara, O. B. Marjina & N. A. Demidova 2008. *Literatura: 11 klass*. V 2 tšastjah. Moskova: Drofa.
- Lebedev, Juri 2012. *Literatura: 10 klass*. V 2 tšastjah. Moskova: Prosveštšeniye.
- Lebedev, Juri 2000. *Russkaia literatura XIX veka: 10 klass*. V 2 tšastjah. Moskova: Prosveštšeniye.
- Lebedev, Juri 2016. *Russkii jazik i literatura: 10 klass*. V 2 tšastjah. Moskova: Prosveštšeniye.
- Neubauer, John 2007. Historiography of Literary History. *Primerjalna knjizevnost* 30/2007, 127–134. https://ojs.zrc-sazu.si/primerjalna_knjizevnost/article/view/5322/4929.
- Pavlovets, Mikhail 2016. Školnyj kanon kak pole bitvy. *Neprikosnovennyi zapas. Debaty o politike i kulture*, 2/2016, 73–92.
- Penskaja, Elena 2010. Školnije utšebniki po literature v kontekste transformatsii rinka obrazovatel'nogo knigoizdaniija. *Voprosy obrazovaniia* 1/2010, 257–280.
- Perkins, David 1993. *Is Literary History Possible?* Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Sarsenov, Karin 2010. The Literature Curriculum in Russia: Cultural Nationalism vs. the Cultural Turn. *Culture Unbound* 2/2010, 495–513.
- Valdés, Mario J. 2002. Rethinking the History of Literary History. Teoksessa Hutcheon, Linda & Mario J. Valdés (eds), *Rethinking Literary History: A Dialogue on Theory*. Oxford: Oxford University Press, 63–115.
- White, Hayden 1973: *Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth century Europe*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Žuravl'ov, Viktor 2012. *Literatura: 11 klass*. V 2 tšastjah. Moskova: Proveštšeniye.
- Žuravl'ov, Viktor 2004. *Russkaia literatura XX veka: 11 klass*. V 2 tšastjah. Moskova: Proveštšeniye.
- Žuravl'ov, Viktor 2015. *Russkii jazik i literatura: 11 klass*. V 2 tšastjah. Moskova: Proveštšeniye.